

Lecția 6 · Statul democratic și principiul separării puterilor

Introducere

Imaginează-ți un meci în care una dintre echipe scrie regulile jocului, e și arbitru pe teren și stabilește singură scorul final. Ai mai avea vreo șansă? Acum mută meciul la nivelul unei țări: aceiași oameni fac legile, le aplică și îi judecă pe cei care nu le respectă. Cine i-ar mai putea opri dacă ar greși sau dacă ar folosi puterea în interesul lor? Statele democratice au găsit un răspuns: împart puterea în trei și pun fiecare parte să o supravegheze pe celelalte. În această lecție afli cum funcționează această împărțire și cine veghează ca ea să fie respectată.

În această lecție vei descoperi

- ce sunt puterea, autoritatea și abuzul de putere;
- ce înseamnă separarea puterilor în stat și de unde vine ideea;
- care sunt cele trei puteri și cine le exercită în România;
- cum se controlează puterile una pe alta;
- cine veghează ca echilibrul să fie respectat.

Cine ar putea să-l oprească?

1. În lecția trecută ai aflat că un stat democratic împarte puterea între mai multe partide. Crezi că ajunge? Ce s-ar întâmpla dacă partidul care câștigă alegerile ar face legile, le-ar aplica și i-ar judeca pe cei care nu le respectă?
2. Citește: „Într-o tabără de vară, elevii s-au împărțit în trei echipe: prima stabilea regulile, a doua organiza activitățile și se asigura că toată lumea participă, iar a treia urmărea ca toți să fie corecți unii cu alții și să respecte regulile. Când membrii unei echipe au început să facă și treaba celorlalte, nimeni nu mai știa exact ce are de făcut, iar conflictele erau tot mai dese.” Cât de importantă este, pentru un grup, împărțirea sarcinilor? Dar controlul unora asupra celorlalți?
3. Întrebarea lecției: de ce nu lasă un stat democratic toată puterea în aceleași mâini?

Răspunsul îl construim pas cu pas, în cele patru secțiuni de mai jos.

1. De ce se separă puterile

Definiții

Puterea este putința sau capacitatea de a face ceva; capacitatea de a determina pe altcineva să facă ceva, de a conduce pe cineva sau de a-l controla.

Autoritatea este puterea exercitată legitim, adică puterea exercitată de cineva care are dreptul de a o folosi.

Abuzul de putere este folosirea puterii într-un mod nedrept de către persoane care dețin funcții publice, de regulă prin depășirea atribuțiilor stabilite prin lege.

Pentru a evita abuzul de putere și a asigura libertățile oamenilor, este necesar un cadru în care fiecare autoritate a statului să funcționeze separat. Separarea puterilor în stat este un principiu fundamental al societăților democratice, apărut din necesitatea de a lupta cu puterea arbitrară a sistemelor absolutiste și despotice.

Definiție

Separarea puterilor înseamnă împărțirea puterii între mai multe autorități ale statului, independente unele de altele. Fiecare autoritate exercită o altă putere, specifică; nicio autoritate nu deține singură toate puterile.

Forma modernă a principiului a fost formulată de gânditori ai secolelor al XVII-lea și al XVIII-lea: John Locke, în *Două tratate despre guvernare* (1689), și Montesquieu, în *Despre spiritul legilor* (1748). Montesquieu considera că cele trei puteri — legiuitoare, executivă și judecătorească — trebuie să fie separate și independente, pentru că orice om care are putere este înclinat să abuzeze de ea; de aceea este nevoie ca „puterea să oprească puterea”.

Din lege

Constituția României, art. 1 alin. (4): „Statul se organizează potrivit principiului separației și echilibrului puterilor — legislativă, executivă și judecătorească — în cadrul democrației constituționale.”

Ce înseamnă pentru tine: nicio autoritate din România nu poate lua atribuțiile alteia, pentru că modul în care este organizat statul e fixat chiar în Constituție.

2. Cele trei puteri și cine le exercită

Puterea legislativă, sau puterea de a adopta legile, este încredințată Parlamentului. Puterea executivă, sau puterea de a pune în aplicare legile și de a administra țara, este încredințată Guvernului, iar puterea judecătorească, sau puterea de a impune legile sancționând încălcarea lor, este încredințată instanțelor judecătorești. Cele trei puteri sunt exercitate de autorități publice distincte, fiecare cu atribuții și organizare proprii. Alături de Guvern, puterea executivă îl are și pe Președintele României: executivul nostru are două capete.

Puterea	Cine o exercită	Ce face
legislativă	Parlamentul — Camera Deputaților și Senatul	adoptă legile; este organul reprezentativ suprem al poporului și unica autoritate legiuitoare a țării
executivă	Guvernul și instituțiile din subordinea lui; alături de Guvern, Președintele	pune în aplicare legile și administrează țara; asigură realizarea politicii interne și externe
judecătorească	instanțele judecătorești, în frunte cu Înalta Curte de Casație și Justiție	judecă încălcarea legilor; înfăptuiește justiția în numele legii

Din lege

Constituția României, art. 61 alin. (1): „Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului român și unica autoritate legiuitoare a țării.” Art. 102 alin. (1): „Guvernul, potrivit programului său de guvernare acceptat de Parlament, asigură realizarea politicii interne și externe a țării și exercită conducerea generală a administrației publice.” Art. 124 alin. (2) și (3): „Justiția este unică, imparțială și egală pentru toți.” „Judecătorii sunt independenți și se supun numai legii.” Art. 126 alin. (1): „Justiția se realizează prin Înalta Curte de Casație și Justiție și prin celelalte instanțe judecătorești stabilite de lege.”

Ce înseamnă pentru tine: fiecare putere are titularii ei, numiți chiar în Constituție. Un ministru nu poate judeca un proces, iar un judecător nu poate conduce un minister.

3. Separate, dar nu izolate

Faptul că puterile sunt separate nu înseamnă că sunt izolate unele de altele: între ele există legături și control reciproc. Autoritățile nu sunt organizate ierarhic, fiecare având responsabilități distincte și independente; ele se echilibrează și se controlează reciproc pentru buna funcționare a statului democratic. Controlul reciproc este menit să îi protejeze pe cetățeni de eventualele abuzuri din partea instituțiilor statului.

Cum se controlează puterile una pe alta	Ce se întâmplă concret
Parlamentul acordă Guvernului votul de încredere	fără acest vot, Guvernul nu se poate forma
Parlamentul poate retrage încrederea acordată Guvernului	prin moțiuni de cenzură, Guvernul este demis
Președintele poate cere Parlamentului să reexamineze o lege	legea se întoarce în dezbatere, o singură dată, înainte de a fi promulgată
Membrii Guvernului răspund la întrebările parlamentarilor	Parlamentul controlează activitatea Guvernului
Un ministru poate fi judecat pentru abuz în serviciu	puterea judecătorească judecă și faptele celor care guvernează

4. Cine veghează

Președintele României veghează la respectarea Constituției și la buna funcționare a autorităților publice, mediind între puterile statului și între stat și societate. Curtea Constituțională, garantul supremației Constituției, soluționează conflictele juridice dintre autorități: când două autorități intră în conflict, ea hotărăște care dintre ele are dreptate.

Acolo unde principiul nu se aplică, lucrurile se văd imediat: în regimul totalitar, puterea legislativă și cea executivă sunt controlate de un singur om sau grup, iar independența justiției este limitată sau complet încălcată. Dacă o persoană sau un organism deține toate puterile, nimic nu îl mai împiedică să acționeze tiranic.

Din lege
Constituția României, art. 103 alin. (3): „Parlamentul acordă încredere Guvernului cu votul majorității deputaților și senatorilor.” Art. 113 alin. (1): Camera Deputaților și Senatul, în ședință comună, „pot retrage încrederea acordată Guvernului prin adoptarea unei moțiuni de cenzură, cu votul majorității deputaților și senatorilor”. Art. 77 alin. (2): „Înainte de promulgare, Președintele poate cere Parlamentului, o singură dată, reexaminarea legii.” Art. 80 alin. (2): Președintele „veghează la respectarea Constituției și la buna funcționare a autorităților publice. În acest scop, Președintele exercită funcția de mediere între puterile statului, precum și între stat și societate.” Art. 146 lit. e): Curtea Constituțională „soluționează conflictele juridice de natură constituțională dintre autoritățile publice”.
Ce înseamnă pentru tine: fiecare putere o poate opri pe alta doar pe căile scrise în Constituție. Iar când două autorități intră în conflict, conflictul nu se rezolvă prin forță, ci în fața Curții Constituționale.

Rezumat

1. Separarea puterilor în stat înseamnă împărțirea puterii între mai multe autorități independente; nicio autoritate nu le deține pe toate (art. 1 alin. (4)).
2. Puterea legislativă aparține Parlamentului, puterea executivă — Guvernului și Președintelui, iar puterea judecătorească — instanțelor judecătorești.

3. Cele trei puteri sunt separate, dar nu izolate: se echilibrează și se controlează reciproc, prin mecanisme prevăzute de Constituție.
4. Președintele mediază între puterile statului, iar Curtea Constituțională soluționează conflictele dintre autorități; separarea puterilor îi apără pe cetățeni de abuzul de putere.

Verifică-te

1. **Puterea și autoritatea.** După exemplul dat, completează: *Parlamentul are puterea de a da legi. Aceasta este puterea legislativă. Parlamentul este autoritatea legislativă.* — Guvernul are puterea de a și de a Aceasta este puterea — Judecătorii au puterea de a Aceasta este puterea
2. **Cine pe cine controlează?** Spune, pentru fiecare situație, cine controlează pe cine: a) Parlamentul votează încrederea pentru un Guvern nou; b) un ministru este chemat să răspundă la întrebările parlamentarilor; c) Președintele cere Parlamentului să reexamineze o lege.
3. **Producție scurtă.** Un stat în care principiile democratice există, dar sunt ignorate de autorități, mai este un stat democratic? Argumentează.

Jocul de rol

Încearcă și tu, cu colegii. Desenați pe podea trei cercuri: „Autoritatea legislativă”, „Autoritatea executivă”, „Autoritatea judecătorească”. Fiecare primește un cartonaș — Parlament · Camera Deputaților · Senat · deputat · senator · Guvern · prim-ministru · ministru · Președintele României · instanță judecătorească · Înalta Curte de Casație și Justiție · judecător — și intră în cercul potrivit. Cercul legislativ adoptă prin vot o regulă a clasei; cercul executiv spune cum o va pune în practică; cercul judecătoresc verifică dacă regula e dreaptă și ce se întâmplă cu cine n-o respectă.

Ce observi: dacă aceiași colegi ar sta în toate cele trei cercuri, nimeni nu i-ar mai putea opri dacă ar greși. De aceea puterile sunt separate și se controlează una pe alta.

Din lege

Din lege

Constituția României, art. 125 alin. (3): „Funcția de judecător este incompatibilă cu orice altă funcție publică sau privată, cu excepția funcțiilor didactice din învățământul superior.”

Ce înseamnă pentru tine: un judecător nu poate fi în același timp ministru, parlamentar sau angajatul cuiva. Așa rămâne independent de celelalte puteri; singura excepție este predarea la universitate.

Știi că

Știi că?

Uniunea Europeană respectă și ea principiul separării puterilor, dar într-o formă mai complexă: Consiliul Uniunii Europene reprezintă guvernele statelor membre, Parlamentul European îi reprezintă pe cetățeni, Comisia Europeană reprezintă interesul european, iar puterea judecătorească aparține Curții de Justiție a Uniunii Europene.

Gândește-te: dacă și Uniunea Europeană își împarte puterea, ce rămâne la fel în orice variantă a principiului?

